

Elemente de cultură juridică norvegiană

Elements of Norwegian Legal Culture

Cosmin Dariescu¹

Rezumat: Într-o societate globală, cultura juridică reprezintă o importantă arie de cercetare, fiind definită drept un cumul al ideilor și așteptărilor legate de aplicarea dreptului prin practici instituționale. Această lucrare își propune să ofere o sinteză a informațiilor fundamentale despre izvoarele juridice, organizarea instanțelor și procedura judiciară regăsite pe teritoriul norvegian. Izvoarele juridice din Norvegia situează acest sistem la granița dintre familia romano-germanică și familia de common law. Instanțele sunt organizate într-un sistem stratificat pe trei niveluri centrate pe soluționarea spețelor civile, penale, administrative și constituționale. În acest context, vor fi identificate și aprofundate elemente ce particularizează cultura juridică norvegiană și anume, judecătorii pot fi atât profesioniști, cât și nespecialiști, procedura judiciară având anumite limitări ale apelului în cauzele civile.

Cuvinte-cheie: cultură juridică, Norvegia, izvoare juridice, sistem judiciar, procedură judiciară.

Abstract: In a global society, legal cultures of different nations constitute a fertile field of research. The concept of legal culture is defined as ideas and expectations to law made operational by institutional practices. This paper aims to offer a synthesis of basic data about the legal sources, the court system and the judicial procedure of Norway. From the legal sources point of view, Norwegian Law is at the border between the Romano-Germanic Family and the Common Law Family. Courts are organized in a three layered system that deals with civil, criminal, administrative and constitutional cases. Judges are both professionals and laymen. The judicial procedure is oral, public, adversarial and transparent, with some limitations on the right to appeal in civil cases.

Key-words: legal culture, Norway, legal sources, court system, judicial procedure.

1. Introducere

Tabloul norvegian a fost și încă rămâne unul care fascinează prin imaginile corăbiilor vikinge, ilustratele unor orașe curate, colorate în culori vii, potențate de un cer plumburiu și amintirea emoției naționale produse de deciziile Barnevernet (Serviciile de Protecție a Copilului) legate de copiii familiilor Bodnariu și Nan. Desigur, vorbim de o țară cu un nivel de trai foarte ridicat, Norvegia fiind

¹ Conferențiar univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: cosmin.dariescu@uaic.ro.

considerată cea mai bogată țară europeană din afara Uniunii Europene². Tezaurul nostru de cunoștințe privind sistemul juridic al acestui regat este însă foarte sărac.

În acest context, prezentul material aduce în atenție informații esențiale pentru înțelegerea culturii juridice norvegiene. Multe din trăsăturile dreptului norvegian, vom constata, sunt comune și celorlalte culturi juridice scandinave³.

Norvegia (adică „Țara Drumului spre Miazănoapte”) s-a constituit ca stat unitar în jurul anului 885 e.n., sub domnia lui Harald Harfagr (Cel cu Plete Bogate)⁴. Norvegienii, pricepuți navigatori, și-au dovedit talentul de exploratori prin descoperirea și colonizarea Islandei, Groenlandei și a Insulelor Faroe (supuse regelui norvegian între 1262-1397) și a unei părți din Canada de astăzi (numită „Vinland”, adică „Țara Viței-de-vie”). După efectele devastatoare ale războaielor civile și ale Marii Ciume, în anul 1381, Norvegia intră într-o uniune personală cu Danemarca, ca efect al unei alianțe dinastice. Această uniune va dura până în 1814⁵. În urma înfrângerii Danemarcei în războaiele napoleoniene, Tratatul de pace de la Kiel prevedea cedarea Norvegiei Suediei, membră a coaliției antinapoleoniene. Norvegienii, dorindu-și libertatea, au adoptat pe 17 mai 1814 o Constituție numită Grunnlov, inspirată de Constituția S.U.A. (1777) și de cea franceză din 1791. Această act fundamental este și azi în vigoare, fiind, în prezent, a doua ca vechime după cea americană⁶. După un scurt război cu Suedia, Norvegia a intrat într-o uniune personală cu acest stat (Constituția, Parlamentul,

² Capital. *Ce trebuie să știi pentru a te stabili în cea mai bogată țară din Europa , care nu face parte din UE*, [Online] la <https://www.capital.ro/ce-trebuie-sa-stii-pentru-a-te-stabili-in-cea-mai-bogata-tara-din-europa-care-nu-face-parte-d.html>, accesat 18.09.2019.

³ Cultura juridică este definită în literatura de specialitate drept cumulul ideilor și așteptărilor privind aplicarea dreptului prin practici instituționale sau cvasi-instituționale. Cel mai potrivit sinonim al acestui concept îl reprezintă noțiunea de familie de drept. Pentru detalii a se consulta: Jørn Øyrehagen Sunde, *Managing the Unmanageable - An Essay Concerning Legal Culture as an Analytical Tool* în Søren Koch, Knut Einar Skodvin, Jørn Øyrehagen Sunde (Eds.) *Comparing Legal Cultures*, Fagbokforlaget, Bergen, 2017, pp. 15-16.

⁴ *The Norwegian History. Some important facts in the Norwegian History*, [Online] la <http://www.nyinorge.no/en/Ny-i-Norge-velg-sprak/New-in-Norway/Useful-information/Facts-about-Norway1/The-Norwegian-History/>, accesat pe 18.09.2019. Pentru legende despre Harald Harfagr, a se consulta Florica Lorinț, *Oamenii nordului*. Ediția a II-a revăzută, Editura Științifică, București, 1965, pp. 26-28.

⁵ Între 1397-1523, această uniune personală cuprindea Norvegia, Danemarca și Suedia (Uniunea de la Kalman). După 1523, Suedia s-a retras din uniune, iar în 1536 (ca efect al introducerii Reformei luterane în Danemarca) Norvegia este redusă la statutul de provincie daneză. Norvegia și-a păstrat acest statut până în 1660, când și-a recăpătat poziția de partener al uniunii personale cu Danemarca (aceasta din urmă devenită monarhie absolutistă).

⁶ Søren Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to Norwegian Legal Culture*, pp. 1-3 ce va fi publicată în Søren Koch, Jørn Øyrehagen Sunde (Eds.) *Comparing Legal Cultures, Second Edition*, Fagbokforlaget, Bergen, 2020.

Banca Națională, Universitatea și armata rămânând aceleași). În 1905, pe 7 iunie, Norvegia s-a separat complet de Suedia, prin încoronarea regelui Hakon al VII-lea. În prezent, Norvegia este o monarhie constituțională, partener economic al U.E. (uniune în care a refuzat să intre, prin referendum, atât în 1972 cât și în 1994) și unul dintre cele mai bogate state din lume datorită zăcămintelor de petrol și gaze din Marea Nordului⁷.

La origine, dreptul norvegian, asemenea dreptului celorlalte state scandinave a fost unul oral. Legile erau făcute de adunarea locală sau regională, numită thing⁸, care era și singurul organ jurisdicțional⁹. Ea era alcătuită din toți bărbații născuți liberi care se prezentau la dezbateri înarmați¹⁰. În cadrul thing-ului, juristul (numit „Cel care spune legea”) recita legea, bazându-se pe cunoștințele sale și pe experiență¹¹. Regele, la scandinavi, era un arbitru, un împăciuator, dar nu promulga legi. Doar în război, autoritatea lui era recunoscută de toți, având drept de viață și de moarte asupra cetelor de luptători¹². Iată de ce, în literatura de specialitate se afirmă că, în Norvegia, dreptul și activitatea de soluționare a litigiilor au constituit temelia pe care s-a construit puterea politică centralizată și nu invers, ca în alte state europene¹³.

Dreptul scris a apărut odată cu adoptarea creștinismului (în Norvegia între 995-1030¹⁴) și a influențelor străine care încep să se manifeste¹⁵. Primele coduri scrise au fost edictate în secolul al XIII-lea, în vremea domniei regelui Magnus Lagabøte (adică Legiutorul): Codul Regatului (1274), Codul orașelor (1276) Codul administrativ (1277) și Codul Islandei (1281)¹⁶. Codul Regatului a fost în vigoare până în 1687, când a fost înlocuit prin Codul Norvegian al regelui Christian al V-lea al Danemarcei. Acest cod era foarte asemănător cu Codul Danez, edictat de același rege în Danemarca (1683), cod inspirat din dreptul roman și din cel canonic. El cuprindea norme juridice de drept procedural, drept religios,

⁷ Andreescu Florin, *Oslo și Bergen*, Editura Ad Libri, București, 2011, pp. 7-11 și Thomas Horn, *The Norwegian Legal System*, p. 3 [Online] la <https://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/NORINT0500/h11/The%20Norwegian%20Legal%20System%20-%20lecture%20by%20Horn.doc>, accesat pe 20.09.2019.

⁸ Se citește ting.

⁹ Ole Lando, *A Short Survey of the Laws of the Nordic Countries. The Laws in General and Contract Law in Particular* în O. Lando, M.-L. Holle, T. Håstad, B.-E. Konow, P. Møgelvang-Hansen, S. Nystén-Haarala, Å. Ólafsdóttir & L. Zackariasson (Editors), *Restatement Of Nordic Contract Law*, Djøf Publishing, Copenhagen, 2016, p. 13.

¹⁰ Florica Lorinț, *op. cit.*, p. 21.

¹¹ Ole Lando, *op. cit.*, p. 13.

¹² Karl Baedeker, *Civilizația germanică și a vikingilor*, Editura Prietenii Cărții, București, 1998, p. 119.

¹³ Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to ...*, p. 2.

¹⁴ *Christianization* [Online] la <https://www.britannica.com/place/Norway/Christianization>, accesată pe 20 septembrie 2019.

¹⁵ Ole Lando, *op. cit.*, p. 14.

¹⁶ Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to ...*, p. 2.

prevederi administrative, drept maritim, drept penal și civil¹⁷. În prezent, mai sunt încă în vigoare șase articole din cele peste 1800 ale Codului Norvegian din 1687¹⁸.

Lucrarea de față este structurată în cinci părți. După ce cititorul s-a familiarizat cu câteva date esențiale ale istoriei norvegiene și ale istoriei dreptului din această țară, secțiunea a doua prezintă izvoarele juridice care evidențiază particularitățile sistemului de drept scandinav. Secțiunea a treia înfățișează organizarea judecătorească, iar a patra insistă asupra câtorva elemente fundamentale ale procedurii de judecată. Articolul se încheie cu a cincea secțiune care readuce în atenția cititorului tabloul culturii juridice norvegiene observat în timpul stagiului efectuat la Universitatea din Bergen în ianuarie-februarie 2019.

2. Izvoarele juridice norvegiene

Analizând izvoarele juridice, dreptul norvegian, asemenea celorlalte sisteme de drept scandinave, se află la granița dintre familia juridică romano-germană și cea de common-law¹⁹. Deși a fost influențat de dreptul continental, mai precis, de cel german (structura, metoda de raționament și termenii), dreptul norvegian nu s-a întemeiat pe dreptul roman în aceeași măsură ca alte sisteme de drept continentale. Spre exemplu, el nu are un drept comercial separat. În loc să aibă un Cod civil cu un capitol dedicat căsătoriei, capitol care să includă un subcapitol privind concubinajul (cu o definiție a acestei forme alternative căsătoriei)²⁰, Norvegia are legi speciale separate privind căsătoria, respectiv copiii, în vreme ce concubinajul este reglementat prin 52 de legi și 677 de decrete, cu câteva definiții ale instituției care nu au prea multe în comun. Din cauza acestei tradiții de legiferare, legislația norvegiană are un caracter fragmentar, lacunele ei fiind complinite prin jurisprudență²¹.

Legile adoptate de Parlament (Storting) reprezintă cea mai importantă sursă de drept. În prezent, în dreptul norvegian numără peste 600 de legi în vigoare²². Legile norvegiene sunt redactate în limbajul oamenilor educați dar care nu sunt juriști Prin dispozițiile prea generale, indefinite ale articolelor de lege, legiuitorul norvegian a conferit o mare libertate de interpretare judecătorilor. În interpretarea unei legi, instanțele norvegiene consultă lucrările pregătitoare ale acelei legi (travaux préparatoires) care sunt faimoase prin minuțiozitatea lor (așa

¹⁷ Ole Lando, *op. cit.*, p. 14.

¹⁸ Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 9.

¹⁹ Ole Lando, *op. cit.*, p. 14 și Thomas Horn, *The Norwegian Legal System*, p. 19 [Online] la <https://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/NORINT0500/h11/The%20Norwegian%20Legal%20System%20-%20lecture%20by%20Horn.doc>, accesat 21.09.2019. Pentru detalii asupra diverselor situații ale sistemelor de drept scandinave în raport cu marile familii juridice a se consulta Ulf Bernitz, *What is Scandinavian Law? Concept, Characteristics, Future*, pp. 18-20 [Online] la <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-1.pdf>, accesat 24 septembrie 2019.

²⁰ Ambele ipostaze de conviețuire au aceleași efecte juridice, cu câteva excepții.

²¹ Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 9.

²² Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 9.

cum se întâmplă în toata lumea scandinavă)²³. Prin lucrări pregătitoare înțelegem investigații documentate, discuții și concluzii ale comisiilor de experți, ministrelor și comisiilor parlamentare permanente²⁴. Aceste lucrări au o dublă funcție: pe de-o parte încadrează legea specială în sistemul de drept general și pe de alta, îngăduie formularea normelor juridice într-un mod concis și ușor de citit, toate explicațiile suplimentare fiind păstrate de lucrările pregătitoare.

În materia legilor, între Norvegia și celelalte patru state scandinave (Danemarca, Suedia, Finlanda și Islanda) a existat o cooperare extensivă, mai ales în domeniul dreptului privat cu un apogeu în primele decenii ale secolului al XX-lea, din anii '70, această cooperare s-a diminuat ca urmare a integrării Danemarcei și Finlandei în U.E.²⁵

Caracterul mixt al sistemului de drept norvegian (între familia juridică de Drept civil și cea de Common Law) se datorează rolului important al instanțelor în activitatea de producere a normelor juridice. Puterea judecătorilor norvegieni de a complini lacunele legii scrise prin reguli noi ale căror aplicare depășește granițele speței concrete are o lungă tradiție juridică dovedită de culegerile medievale de hotărâri judecătorești ale Regelui și ale judecătorilor din instanțele de apel. În perioada medievală dar și în cea modernă, în Norvegia, apelul era considerat un proces contra judecătorului de la prima instanță pentru malpraxis. Judecătorul putea fi amendat. Iată de ce, modul de interpretare a normelor juridice și normele nou create de judecătorii curților de apel sau de Rege erau atât de importante pentru judecătorii instanțelor inferioare. De-a lungul istoriei, s-au făcut eforturi pentru a lipsi instanțele superioare norvegiene de acest rol în producerea de norme juridice, dar în prezent, jurisprudența Curții Supreme este izvor de drept, recunoscut chiar de Parlament, deși, formal, nu are caracter obligatoriu pentru instanțele inferioare²⁶. Deciziile Curții Supreme sunt publicate de Asociația Barourilor Norvegiene și sunt influente. Jurisprudența curților de apel a dobândit putere de convingere. În privința interpretării normelor legii scrise, instanțele norvegiene nu s-au simțit strict legate de formularea acestora și și-au arogat multă libertate în explicarea lor, combinând precum instanțele din vechime, înțelepciunea cu intuiția. Ca expresie a cooperării și a istoriei culturale comune, judecătorii norvegieni se inspiră, uneori, din jurisprudența altor state scandinave²⁷.

²³ Ole Lando, *op. cit.*, p. 15 și Thomas Horn, *op. cit.*, p. 19.

²⁴ Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 11.

²⁵ Ole Lando, *op. cit.*, p. 16 și Ulf Bernitz, *op. cit.*, pp. 23-26.

²⁶ Pentru detalii asupra rolului jurisprudenței Curții Supreme a Norvegiei, a se consulta Jørn Øyrehagen Sunde, *The Legal Cultural Dependency of the Norwegian Legal Method – and Its Future* în Ingwill Helland și Sören Koch (Eds.), *Nordic and Germanic Legal Methods. Contributions to a Dialogue between Different Legal Cultures, with a Main Focus on Norway and Germany*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2014, pp. 26-58 și Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 11-13.

²⁷ Ole Lando, *op. cit.*, p. 18.

Un alt izvor juridic însemnat îl reprezintă doctrina²⁸. Menționăm rolul covârșitor al celei daneze²⁹. Întemeietorul doctrinei norvegiene a fost juristul danez Anders Sandøe Ørsted (1778-1860). Scrierile sale au abordat toate ramurile dreptului, așa cum regăsim în lucrările lui F. Dahl³⁰. Ørsted s-a preocupat de publicarea hotărârilor curților superioare daneze, considerând că doctrina trebuie să păstreze un dialog constant cu personalul dreptului (judecători și avocați). A subliniat importanța dreptului străin pentru complinirea lacunelor dreptului cutumiar danez. În secolul al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea, doctrinarii norvegieni au fost influențați de doctrina germană. După al Doilea Război Mondial, mulți tineri savanți au mers în Anglia și Statele Unite, unde au luat contact cu un sistem juridic întemeiat pe precedent. Sistemul common law a influențat gândirea doctrinarilor norvegieni, centrată pe realism juridic, o abordare empirică, întemeiată pe spețe³¹. Caracteristic acestei abordări (cristalizată prin activitatea științifică a profesorului Torstein Eckoff³²) este armonizarea relației dintre drept și viața concretă, ori de câte ori sunt în conflict, în defavoarea siguranței juridice absolute și a coerenței sistemice a dreptului. Astfel, dacă o lege a Parlamentului ar produce rezultate inechitabile, ar primi mai puțină atenție, sau în cazuri extreme, aceasta va fi abandonată de judecători³³. Considerațiile asupra echității rezultatelor sunt posibile prin utilizarea de către judecător a șapte izvoare ale dreptului: legislația (inclusiv cea a Guvernului), lucrările pregătitoare, hotărârile Curții Supreme, obiceiul, practica autorităților administrative, doctrina și „reele hensyn” (considerații practice)³⁴. Demonstrând că hotărârile Curții Supreme sunt întemeiate pe toate cele șapte izvoare ale dreptului și nu doar pe lege, jurisprudență și doctrină, Eckoff recomanda ca modelul de lucru al juriștilor și obiectul cursurilor în cele trei facultăți de drept ale Norvegiei (Oslo, Bergen și Tromsø) să devină metoda de judecată a instanței supreme³⁵.

Multe legi norvegiene prevăd că părțile sunt obligate de practicile stabilite între ele, de cutumele comerciale și de alte uzanțe. Uzanța este o conduită care a fost urmată pentru o perioadă îndelungată și pe care părțile se simt obligate să o aplice. Uzanțele și cutumele comerciale sau practicile convenite de părți devin

²⁸ G. Cordero-Moss G. Cordero-Moss, *Norway* în Jürgen Basedow; G. Rühl; F. Ferrai & P. de Miguel Asensio (Ed.), *Encyclopedia of Private International Law*, Edward Elgar Publishing, 2017, p. 2389.

²⁹ I. Helland, *Norwegian law on jurisdiction and choice of law in cases concerning personality rights*, Det juridiske Fakultet, Universitetet i Bergen, 2007, pp. 61-62.

³⁰ F. Dahl, *Anders Sandøe Ørsted as a Jurist*, 1932, *l'OEuvre juridique de Anders Sandøe Ørsted*, 1934, and *Geschichte der dänischen Rechtswissenschaft*, 1937, pp. 34-46.

³¹ Ole Lando, *op. cit.*, pp. 19-21 și 23-24.

³² A trăit între 1916-1993. Detalii despre activitatea sa se pot găsi la *Torstein Eckoff* [Online] la https://nbl.snl.no/Torstein_Eckhoff, accesat 22 septembrie 2019.

³³ „Niciun articol de lege nu poate forța Curtea să dea o hotărâre inechitabilă” spunea un judecător al Curții Supreme în secolul al XIX-lea, apud Jørn Øyrehaugen Sunde, *The Legal Cultural Dependency ...*, p. 58.

³⁴ Jørn Øyrehaugen Sunde, *The Legal Cultural Dependency...*, p. 48.

³⁵ Jørn Øyrehaugen Sunde, *Introduction to...*, p. 19.

izvoare importante de drept în cazul contractelor. Ele au prioritate față de normele dispozitive ale legii și nu pot fi înlăturate decât dacă aplicarea lor ar fi irațională³⁶.

Un alt izvor de drept, dedicat litigiilor fiscale, îl reprezintă practica autorităților administrative. Ea este alcătuită din: circulare (instrucțiuni ale autorităților superioare către cele subordonate), opiniile Avocatului Poporului³⁷ (în Norvegia, acesta supraveghează administrația publică), audierile propuse de un minister părților ce vor fi influențate de măsuri publice, rapoarte, analize și anchete efectuate de experți externi și livrate ministerelor. Ministerul de Justiție are un organ specializat pe Drept administrativ care oferă interpretare legală la cerere, după ce se consultă cu celelalte ministere³⁸.

O mențiune specială o dedicăm moștenirii culturale³⁹, fiind un izvor juridic specific dreptului scandinav (inclusiv celui norvegian). Ea reprezintă combinația principiilor juridice cu sensibilitățile politice și etice ale judecătorului. Moștenirea culturală dobândește însemnătate în situațiile în care instanțele se confruntă cu o speță inedită. Influențează considerabil interpretarea legislației și a jurisprudenței și răstoarnă, uneori, ierarhia izvoarelor de drept. De regulă, legea are prioritate față de jurisprudență, iar aceasta are prioritate față de doctrină. Uneori, modificarea condițiilor sociale, combinată cu o anumită convingere ideologică, susținută de o doctrină persuasivă, poate răsturna un precedent sau poate da un nou sens unei norme legale. În anumite situații, instanțele, întemeindu-se pe această moștenire, dau hotărâri care sunt contrare sau chiar neglijează legislația în vigoare⁴⁰. În teoria generală a dreptului românesc, moștenirii culturale scandinave îi corespunde conceptul de izvor juridic material care nu îi conferă vreo prerogativă judecătorului român, ci doar legiuitorului.

3. Organizarea judecătorească în Norvegia

În Norvegia, există două sisteme de soluționare a conflictelor: unul ordinar (alcătuit din instanțele de judecată obișnuite) și un sistem extraordinar (ce cuprinde comitete specializate⁴¹, medierea și două instanțe specializate, cu rădăcini istorice, Instanța Norvegiană a Muncii, ce mediază conflictele dintre sindicate și patronate și instanțele de modificări funciare)⁴². Ne vom opri asupra sistemului obișnuit, general, de soluționare a conflictelor.

³⁶ Ole Lando, *op. cit.*, pp. 18 și 330.

³⁷ Numit Ombudsman Parlamentar, în Norvegia, acesta supraveghează administrația publică.

³⁸ *Administrative Practice* în Pål A. Bertnes și Rebecca J. Five Bergstrøm, *Update: Guide to Legal Research in Norway* [Online] la: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/Norway1.html#AdministrativePractice>, accesată pe 23 septembrie 2019.

³⁹ Moștenirea culturală este numită „considerații reale” *reellehensyn*, în limba norvegiană.

⁴⁰ Ole Lando, *op. cit.*, pp. 22-23.

⁴¹ Aceste comitete specializate sunt numite „nemd”.

⁴² Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 6-7. A se consulta de asemenea și *The Courts of Norway* [Online] la <https://www.domstol.no/en/the-courts-of-justice/>, accesată

Instanțele norvegiene sunt organizate într-o piramidă cu trei niveluri⁴³: judecătoriile⁴⁴ (66 în toată țara, cu 371 de judecători în 2014), curțile de apel⁴⁵ (6 la număr cu un efectiv de 168 de judecători, în 2014) și Curtea Supremă Norvegiană⁴⁶ (cu două camere, efectivul total al acestei instanțe fiind de 19 judecători și un Președinte). Toate aceste instanțe au jurisdicție generală pentru toate litigiile (civile, penale, administrative și constituționale etc.)⁴⁷.

Litigiile sunt judecate, în mod normal, în judecătorii. Accesul la judecata curților de apel este permis doar în anumite situații. Astfel, în litigiile civile, sentința judecătorească poate fi apelată numai dacă obiectul litigiului are o valoare mai mare de 125000 de coroane norvegiene (aproximativ 59738 Ron). Sub această sumă, apelul poate fi primit cu permisiunea specială a curții de apel. În spețele penale, unde acuzatul a fost condamnat de judecătorie la închisoare, apelul este blocat doar dacă curtea de apel consideră calea de atac „în mod evident lipsită de temei”. În spețele privind infracțiuni foarte grave, acuzatul are un drept de apel neîngrădit. Atacarea cu apel la Curtea Supremă a deciziilor curților de apel se poate face numai cu permisiunea Comisiei de Selecție a Apelurilor din cadrul instanței supreme. Această comisie este alcătuită din trei judecători ai instanței supreme. Menționăm că, în Norvegia, Curtea Supremă are dreptul să examineze atât faptele cât și modul de aplicare a legii. În litigiile civile, Curtea Supremă nu este ținută de probele administrate la instanțele inferioare. Menționăm că doar 15% din cererile de apel către Curtea Supremă sunt alese de comisie pentru a fi supuse judecății acestei instanței⁴⁸. În toate cazurile, această permisiune este acordată doar când apelul este legat de un aspect care este important „dincolo de interesul imediat al speței” (conform Legii privind medierea și procedura în litigiile civile)⁴⁹. Scopul principal al Curții Supreme este acela de a asigura uniformitatea procesului jurisdicțional în întreaga țară prin stabilirea de precedente judiciare. Cel de verificare a corectitudinii hotărârilor judecătorești este unul secundar, deoarece se consideră că acesta este scopul curților de apel⁵⁰. Curtea Supremă are dreptul de a modifica hotărârea instanței inferioare. Rar, atunci când hotărârea instanței inferioare este casată pe interpretarea legii, dar

pe 24 septembrie 2019. Această organizare este comună instanțelor din toate celelalte țări scandinave, cu excepția Islandei.

⁴³ Ole Lando, *op. cit.*, p. 16 și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 4-6. Pentru evoluția istorică a acestui sistem, a se consulta Jørn Øyrehagen Sunde, *The Legal Cultural Dependency...*, pp. 53-55.

⁴⁴ Judecătoriile se numesc „tingrett”.

⁴⁵ Curțile de apel se numesc „lagmannsrett”.

⁴⁶ Denumirea ei norvegiană este „Høyesterett”.

⁴⁷ Thomas Horn, *op. cit.*, p. 14 și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 4.

⁴⁸ Thomas Horn, *op. cit.*, pp. 14-16 și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 4-6 și Ole Lando, *op. cit.*, pp. 16-17.

⁴⁹ Această lege poartă următoarea denumire oficială: Lov-2005-06-17-90 (adică Legea nr. 90 din 17 iunie 2005) [Online] la : <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-06-17-90>, accesat 24 septembrie 2019.

⁵⁰ Thomas Horn, *op. cit.*, p. 15 și Ole Lando, *op. cit.*, p. 17.

este nevoie de probe noi pentru a aplica decizia Curții Supreme privind interpretare legii, Curtea retrimite cauza spre judecare unei instanțe inferioare⁵¹.

O particularitate a organizării judiciare a Norvegiei o constituie abilitatea oricărei instanțe de judecată de a exercita controlul constituționalității legilor, indiferent de poziția instanței în piramida celor trei grade de jurisdicție și indiferent de tipul actului normativ atacat. Astfel, o judecătorie poate hotărî neconstituționalitatea unei legi a Parlamentului din Oslo (cea mai recentă situație de acest tip a avut loc în 2010). Această prerogativă care datează din 1822, a fost înscrisă efectiv în legislație în 2015 și este justificată de întinderea mare a țării și de distanțele enorme pe care o persoană care pretinde neconstituționalitatea unei legi ar trebui să le parcurgă până în Oslo. Încă din secolul al XVIII-lea, în societatea norvegiană s-a conturat mentalitatea conform căreia judecătoriile trebuie să judece așa cum Curtea Supremă din Oslo ar face-o, pentru a scuti părțile de cheltuielile impuse de apel și de călătoria până în capitală. Dacă Parlamentul nu este de acord cu hotărârea judecătorească ce constată neconstituționalitatea unei legi poate modifica Constituția sau poate adopta o nouă lege care va fi obligatorie și pentru instanțe în spețele viitoare⁵².

O atenție specială trebuie acordată sistemului norvegian de acuzare publică (Autoritatea Norvegiană de Acuzare), însărcinată cu instrumentarea spețelor penale (investigarea, decizia trimiterii în judecată și susținerea acuzării în instanță). Ea este organizată tot în structură piramidală, tripartită. De la temelie spre vârf, cele trei componente sunt: Autoritatea de Acuzare din Poliție, Procurorii Publici și Directorul Acuzării Publice. Procurorii publici și Directorul Acuzării Publice constituie Autoritatea Superioară de Acuzare. Autoritatea de Acuzare din Poliție este alcătuită din 27 de unități de acuzare, integrate în fiecare district polițienesc. Aceste unități de acuzare sunt alcătuite din juriști cu licențe universitare, iar șefii lor au statutul de Șef Adjunct al Poliției de District. Deși sunt integrați în districte de poliție, acuzatorii de poliție sunt subordonați, în instrumentarea cauzelor penale, procurorilor publici și Directorului Acuzării Publice. Cauzele privind infracțiuni minore sunt soluționate în întregime de acești acuzatori ai poliției. Procurorii publici (organizați în 12 parchete⁵³) supraveghează activitatea districtelor de poliție și exercită acuzarea pentru acele spețe privind infracțiuni cu o pedeapsă mai mare de șase ani sau infracțiuni care sunt de competența curților de apel. Directorul Acuzării Publice conduce Autoritatea Norvegiană de Acuzare, stabilind standardele profesionale în exercitarea urmăririi penale și acțiunii penale. De asemenea, el exercită acțiunea penală pentru infracțiuni grave, prevăzute cu o pedeapsă între 7 și 21 de ani sau pentru

⁵¹ Ole Lando, *op. cit.*, p. 17.

⁵² Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 5-6.

⁵³ Zece parchete corespund regiunilor Norvegiei, iar două sunt speciale: Autoritatea Norvegiană pentru Investigarea și Acuzarea în Infracțiunile Economice și de Mediu (Økokrim – prototipul DNA-ului românesc) și Autoritatea Națională pentru Acuzarea Crimei Organizate și a Altor Infracțiuni Grave.

infracțiuni privind securitatea regatului, Constituția și drepturile constituționale, blasfemia etc. Directorul este subordonat direct Consiliului de Stat al Regelui (Guvernului).

O particularitate a politicii penale norvegiene o constituie încredințarea luptei contra infracționalității următoarelor două autorități: Directorului Acuzării Publice și Ministrului Justiției⁵⁴. Directorul trebuie să asigure instrumentarea profesionistă, corectă a cauzelor penale, în vreme ce Ministrul Justiției (care este și conducătorul Poliției) se ocupă de toate celelalte aspecte. Între cele două autorități nu există vreun raport de subordonare⁵⁵.

4. Elemente de procedură

O caracteristică a culturii juridice norvegiene constă în lipsa de specializare a judecătorilor. Astfel, judecătorii nu trebuie să urmeze o pregătire specifică pentru a ocupa acest post. Mai mult, nu judecă doar anumite tipuri de spețe, procesele penale fiind judecate de persoane fără studii juridice împreună cu judecătorii profesioniști. Judecătorii fără studii juridice sunt selectați de judecătoria sau de curtea de apel de pe două liste de persoane (una pentru femei, cealaltă pentru bărbați), listele fiind constituite de Consiliul Local pentru o perioadă de patru ani. Se urmărește întotdeauna ca, în completurile de judecată, ambele sexe să fie reprezentate. În procesele penale, judecătorii profani se pot pronunța doar asupra vinovăției, stabilirea în concret a pedepsei fiind lăsată pe seama judecătorilor de carieră. În procesele civile, judecătorii neprofesioniști sunt incluși în complet doar la cererea expresă a părților sau, în mod obligatoriu, în spețele privind custodia copilului sau concedierea. Doar la Curtea Supremă, judecătorii profani nu sunt utilizați⁵⁶.

Completurile de judecată sunt prezidate întotdeauna de un judecător de carieră. În spețele obișnuite, completurile includ un judecător profesionist (Judecătoriile), trei judecători de carieră (Curtea de Apel) și cinci judecători (Curtea Supremă). Doar în spețe extrem de importante, Curtea Supremă judecă în sesiune plenară cu participarea tuturor celor 19 judecători.

Numărul judecătorilor neprofesioniști, incluși în completurile de judecată ale spețelor penale, diferă în funcție de gradul instanței și de gravitatea infracțiunii. Astfel, la judecătorii, pentru majoritatea infracțiunilor, completul este alcătuit din doi judecători profani și unul de carieră. Dacă infracțiunea este mai

⁵⁴ Acesta este sistemul „cu două căi de combatere a criminalității”.

⁵⁵ Pentru detalii, a se consulta *Welcome to The Higher Prosecuting Authorities – The Director of Public Prosecutions and the Regional Public Prosecution Offices* [Online] la: <https://www.riksadvokaten.no/english/>, accesat 25 septembrie 2019 și *The Prosecution Authority in Norway. An overview of the organisation of the prosecution and the connection with the police authority*, pp. 1-5 [Online] la: https://nettsteder.regjeringen.no/norlam/files/2017/07/574150_en_jogeir_prosecut.pdf, accesat 25 septembrie 2019.

⁵⁶ *Why lay judges?* [Online] la: <https://www.domstol.no/en/the-criminal-court-proceedings/who-is-involved/lay-judge/why-lay-judges/>, accesat 26 septembrie 2019, Thomas Horn, *op. cit.*, p. 16, și Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, pp. 26-27.

gravă, trei judecători profani sunt incluși în complet alături de doi profesioniști. La curțile de apel, majoritatea spețelor sunt soluționate de patru judecători profani împreună cu trei de carieră. Din 2017, cele mai grave infracțiuni sunt judecate de completuri alcătuite din cinci judecători profani și doi de carieră⁵⁷.

Spețele civile se judecă pe baza pledoariilor părților și a probelor. Prin întrebările și sfaturile adresate părților, judecătorii obișnuiesc să își formeze o imagine autentică a speței în vederea soluționării. Iată de ce, procedura în fața instanței este în întregime orală. Instanța nu poate cita, în litigiile patrimoniale, un martor din proprie inițiativă. Ea se limitează doar la dovezile furnizate de părți. Aprecierea probelor ține strict de instanță⁵⁸.

Procedura penală este și ea orală și contradictorie. Pentru respectarea prezumției de nevinovăție, la deschiderea audierii principale, judecătorii cunosc doar rechizitoriul și lista martorilor, fără să aibă posibilitatea să studieze în prealabil tot dosarul cauzei. Astfel, judecătorii au posibilitatea de a lua în considerare în mod direct persoana acuzatului (și nu ce spun diverse hârtii despre el) și se creează un climat de apreciere imparțială a probelor⁵⁹.

Procedurile judiciare norvegiene, civilă și penală, sunt publice și transparente cu acces liber al presei. Astfel, se asigură o corectă și sigură administrare a dreptății și o critică a modului de acțiune al instanței. Reamintim că în Norvegia, onoarea persoanei este o valoare socială însemnată care a fost protejată, inclusiv de abuzurile presei, prin norme penale. Astfel, calomnia a fost dezincriminată abia în 2005 prin Legea nr. 28. Acest nou Cod penal o prevede doar ca delict civil, în art. 320, și doar în legătură cu infracțiuni contra vieții sexuale⁶⁰.

5. Concluzii

Din cele consemnate, se cuvine să subliniem câteva idei despre sistemul juridic norvegian, situat la hotarul familiei juridice romano-germanice cu familia de common-law. Remarcabil este faptul că, în Norvegia, Constituția este în vigoare încă din 1814. În afara Codului penal din 2005, nu există alte coduri, ci doar legi speciale. Jurisprudența (mai cu seamă cea a Curții Supreme) are un rol hotărâtor în interpretarea și dezvoltarea legislației scrise. Doctrina, practica administrativă și considerațiile practice sunt alte izvoare de drept care-i permit judecătorului norvegian să interpreteze, completeze sau chiar să neglijeze norma scrisă. Instanțele sunt nespecializate și sunt organizate piramidal. Instanțele, indiferent de grad, au dreptul de a exercita controlul constituționalității legilor. În

⁵⁷ *Norway to drop jury system on appeal* [Online] la: <https://www.newsinenglish.no/2017/01/20/norway-to-drop-jury-system-on-appeal/>, accesat 26 septembrie 2019, Jørn Øyrehagen Sunde, *Introduction to...*, p. 27 și Thomas Horn, *op. cit.*, p. 17.

⁵⁸ Ole Lando, *op. cit.*, pp. 17-18 și Thomas Horn, *op. cit.*, p. 17.

⁵⁹ Thomas Horn, *op. cit.*, p. 18.

⁶⁰ Pentru detalii asupra „mortifikasjon”, adică declarația formală a unei instanțe că un enunț defăimător făcut de către inculpat nu s-a dovedit a fi adevărat, deși acestuia i s-a dat ocazia să prezinte instanței proba verității, procedura penală abrogată în prezent, a se consulta I. Helland, *op. cit.*, pp. 9-10.

privața apelurilor în procesele civile, există anumite limitări în funcție de obiectul litigiului. Întotdeauna, instanțele superioare filtrează cererile de apel printr-o comisie de selectare. În procesul penal, accesul la curțile de apel nu este îngădit. Curtea Supremă acceptă, atât în procesele civile cât și în penal, doar acele spețe care ridică probleme juridice dincolo de interesul imediat al părților. Acuzarea publică se exercită printr-o autoritate specială, al cărui director este subordonat doar Regelui (Consiliul de Stat). Ministrul Justiției este coordonatorul Poliției. În alcătuirea completurilor de judecată penală, pe lângă judecători de carieră sunt incluși judecători profani care se pronunță asupra vinovăției. Procedurile (civilă și penală) sunt publice, orale și contradictorii. Accentul cade pe percepția nemijlocită a părților și a dovezilor de către judecători.

Cultura juridică norvegiană, prin specificul său, se constituie într-un fertil teren al cercetărilor viitoare. O corectă analiză a elementelor aceste culturi și un dram de înțelepciune vor îngădui și românilor să recepteze instituții și reglementări care ne-ar putea îmbunătăți traiul.

Mulțumiri

Acest proiect este finanțat de Ministerul Cercetării și Inovării prin Programul 1 – Dezvoltarea sistemului național de cercetare-dezvoltare, Subprogram 1.2 – Performanță instituțională- Proiecte de finanțare a excelenței în CDI, Contract nr. 34PFE. Autorul mulțumește profesorilor Berte-Elen R. Konow, Thomas Eeg, Sören Koch și Jørn Øyrehagen Sunde de la Facultatea de Drept a Universității din Bergen.